

Ograniczenia dotyczące środków i metod walki zbrojnej

I. Cele wojskowe według postanowień prawa wojennego

W myśl przepisów prawa wojennego celami wojskowymi są: członkowie nieprzyjacielskich sił zbrojnych z wyjątkiem personelu medycznego i duchownego (art. 1 i 2 RH oraz art. 43 PD I). Po drugie celami wojskowymi są dobra, "które z powodu swej natury, rozmieszczenia, przeznaczenia lub wykorzystania wnoszą istotny wkład do działalności wojskowej i których całkowite lub częściowe zniszczenie, zajęcie lub zneutralizowanie daje określoną korzyść w danej sytuacji". Tak więc przez cele wojskowe należy rozumieć: urzędnika, budynki i pozycje, gdzie ulokowane są siły zbrojne lub ich wyposażenie (np. rejony rozmieszczenia, koszary, magazyny, rejony przemarszu i chwilowego postoju wojsk - art. 52 PD I)) [\[1\]](#) .

Definicja sformułowana w PD I jest najwyraźniej ogólna i nie zawiera listy określonych instalacji lub obiektów, które mogą stanowić cele wojskowe. Wymaga to od dowódców szczególnej ostrożności w czasie prowadzenia operacji lądowej, powietrznej lub morskiej. W żadnym wypadku nie wolno atakować bez rozróżnienia. Określenie "bez rozróżnienia oznacza":

a) ataki, które nie są skierowane przeciwko określonemu celowi wojskowemu;

b) ataki, w których stosuje się metody i środki walki, jakie nie mogą być ograniczone do określonego celu wojskowego;

c) ataki, w których stosuje się metody i środki walki, których skutki nie mogą być ograniczone, zgodnie z przepisami prawa humanitarnego i w następstwie tego w każdym z tych wypadków mogą godzić bez rozróżnienia w cele wojskowe i w osoby cywilne lub w dobra o charakterze cywilnym.

Zgodnie z art. 51 ust. 5 PD I następujące rodzaje ataków należy traktować jako wykonane bez rozróżnienia:

a) ataki w postaci bombardowania, niezależnie od zastosowanych metod i środków, które jako jeden cel wojskowy traktują pewną liczbę celów wojskowych wyraźnie zarysowanych i odróżniających się, położonych w mieście, na wsi lub w innej strefie obejmującej skupienie osób cywilnych lub dóbr o charakterze cywilnym;

b) ataki, co do których można przypuszczać, że wywołają również straty w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej, zranienia osób cywilnych, szkody w dobrach o charakterze cywilnym lub połączenie tych strat i szkód, jeśli byłyby one nadmierne w porównaniu z oczekiwaną konkretną i bezpośrednią korzyścią wojskową.

II. Środki ostrożności w czasie ataku i obrony

Przepisy prawa wojennego sformułowane w PD I wbrew obiegowej opinii nie zabraniają podejmowania działań zbrojnych i nie obozwładniają dowódcy. Normy prawa wojennego podkreślają jedynie, aby w czasie planowania operacji wojskowej przestrzegać podstawowych zasad: humanitaryzmu i proporcjonalności. Protokół dodatkowy w art. 57 ust. 1 stanowczo nakazuje, aby podczas operacji wojskowych, stale troszczyć się o oszczędzanie ludności cywilnej, osób cywilnych oraz dóbr o charakterze cywilnym. Przed atakiem powinny być podjęte następujące środki ostrożności:

a) należy upewnić się, że obiektem ataku jest na pewno cel wojskowy w rozumieniu art. 52 PD I, ust. 2

b) należy dobrać środki i metody ataku, podjąć wszystkie praktycznie możliwe środki ostrożności w celu uniknięcia, a przynajmniej sprowadzenia do minimum, nie zamierzonych

strat w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej, zranienia osób cywilnych i szkód w dobrach o charakterze cywilnym,

c) powstrzymać się od podjęcia ataku, który mógłby spowodować wielkie straty i szkody, których rozmiary byłyby nadmierne do oczekiwanej konkretnej i bezpośredniej korzyści wojskowej,

d) należy odstąpić od ataku lub go przerwać, gdy okaże się, że jego cel nie ma charakteru wojskowego lub korzysta ze szczególnej ochrony albo że można oczekiwać, iż wywoła on nie zamierzone straty w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej oraz w dobrach o charakterze cywilnym,

e) w wypadku gdy ataki mogą zagrozić ludności cywilnej, należy wydać w odpowiednim czasie skuteczne ostrzeżenie, chyba że okoliczności na to nie pozwalają,

f) jeżeli możliwy jest wybór między kilkoma celami wojskowymi dla osiągnięcia jednakowej korzyści wojskowej, wybrany powinien być cel, którego zaatakowanie stanowi najmniejsze niebezpieczeństwo dla osób cywilnych lub dóbr o charakterze cywilnym.

Postanowienia art. 57 nie mogą być rozumiane jako uprawniające do ataków przeciw ludności cywilnej, osobom cywilnym lub dobrom o charakterze cywilnym. Zostało to dodatkowo wyjaśnione w ust. 5 wymienionego art.

III. Zakazane metody walki zbrojnej [\[2\]](#)

1. ZAKAZ PROWADZENIA WOJNY TOTALNEJ

(art. 51 ust. 4 P D I)

2. ZAKAZ STOSOWANIA METODY “ZIEMI SPALONEJ”

(art. 55 P D I i Konwencja z 18 maja 1977r.

3. ZAKAZ STOSOWANIA GŁODU JAKO METODY WALKI

(art. 54 ust. 1 P D I)

4. ZAKAZ POZBAWIANIA LUDNOŚCI CYWILNEJ DÓBR

NIEZBĘDNYCH DO PRZETRWANIA (art. 54 ust. 2 PD I)

5. ZAKAZ PROWADZENIA OPERACJI WOJENNYCH W STREFACH

SANITARNYCH, ZNEUTRALIZOWANYCH I ZDEMILITARYZOWANYCH

(art. art. 23 I K G , 14 i 15 IV KG oraz 59 i 60 PD I)

6. ZAKAZ WIAROŁOMSTWA (art. art. 23 lit. f R H i 37 PD I)

7. ZAKAZ ATAKOWANIA OBIEKTÓW SZCZEGÓLNYCH

(art. art. 56 i 59 PD I)

8. ZAKAZ ATAKOWANIA PARLAMENTARZA I OSÓB

WYŁĄCZONYCH Z WALKI (art. art. 32 R H, 12 II KG i 41 PD I)

9. ZAKAZ NIEDAROWANIA ŻYCIA (NIEDAWANIE PARDONU)

(art. art. 23 lit. d RH i 40 PD I)

10 ZAKAZ ZABÓJSTW, ZRANIENÍ I OKRUCIEŃSTW

(art. art. 50 I KG, 13 i 130 III KG , 147 IV KG, art. 3 wspólny dla czterech KG oraz 75 i 85 PD I)

11. ZAKAZ NADUŻYWANIA ZNAKÓW ROZPOZNAWCZYCH

(art. art. 23 lit. f RH , 38 i 39 PD I)

12. ZAKAZ RABUNKÓW I ROZMYŚLNEGO NISZCZENIA MIENIA

(art. art. 28 i 46 - 47 RH , 33 i 53 IV KG oraz 52 PD I)

13. ZAKAZ OSŁANIANIA POZYCJI WOJSKOWYCH OSOBAMI

WYŁĄCZONYMI Z WALKI (art. 28 IV KG i 58 PD I)

14. ZAKAZ ZMUSZANIA OBYWATELI PAŃSTWA NIEPRZYJACIELSKIEGO DO SŁUZBY W OBCYCH SIŁACH ZBROJNYCH (art. art. 23 RH i 51 IV KG).

15. ZAKAZ PRZEKRACZANIA RAM;

a) SAMOOBRONY,

c) KONIECZNOŚCI WOJENNEJ [\[3\]](#) ,

b) REPRESALIÓW

(art. art. 46 I KG, 47 II KG, 13 III KG i 33 IV KG i art. 4 ust. 4 KH z 1954r., oraz art. art. 20, 51 ust. 6, 53 i 56 ust. 4 PD I - przepisy ujęte w tych art. zawierają zakazy stosowania represalii) [\[4\]](#)

16. ZAKAZ PROPAGANDY NIEPRZESTRZEGANIA PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO (art. 2 wspólny dla czterech KG)

17. ZAKAZ PROPAGANDY AGRESJI

(art. 20 Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych)

18. ZAKAZ PROPAGANDY LUDOBÓJSTWA

(Statut MTW, art. III lit. c Konwencji z 1948r. o zapobieganiu i karaniu zbrodni)

ludobójstwa)

19. ZAKAZ PROPAGANDY ZBRODNI WOJENNYCH

(art. 85 PD I)

20. ZAKAZ PROPAGANDY ZACHĘCAJĄCEJ DO SŁUŻBY W ARMII NIEPRZYJACIELSKIEJ (art. 51 IV KG)

IV. Dobra o charakterze cywilnym (obiekty cywilne).

Jak wcześniej wspomniano dobra cywilne nie powinny być celem ataków. Dobrami o charakterze cywilnym są wszystkie dobra, które nie są celami wojskowymi (art. 52 pkt. 1). Jest to tzw. negatywna definicja obiektu cywilnego. Wynika z niej, że każdy obiekt cywilny może stać się w przypadku konieczności wojennej celem wojskowym. Należy domniemywać - w myśl przepisów art. 52 ust. 3 - że dobra normalnie przeznaczone do użytku religijnego, dom, inne pomieszczenia mieszkalne lub szkoła, nie są używane w celu wniesienia rzeczywistego wkładu do działania wojskowego. W myśl powyższych przepisów obiekty cywilne to wszystkie obiekty, które nie mogą być uważane za cele wojskowe. Obiekty cywilne nie mogą być celem represaliów.

V. Osoby cywilne. Ludność cywilna

Za osobę cywilną należy uważać każdą osobę nie należącą do sił zbrojnych [art. 4 A 1), 2), 3) i 6) III KG oraz art. 43 PD I] oraz która nie bierze udziału w "levée en masse" (art. 2 RH). Przepisy art. 50 PD I nakazują domniemywać, iż w razie wątpliwości co do statusu danej osoby należy uważać ją za osobę cywilną, której przysługuje ochrona międzynarodowa .

Zgodnie z art. 50 pkt. 2 pojęcie ludność cywilna obejmuje wszystkie osoby cywilne, które korzystają z ogólnej ochrony przed niebezpieczeństwami wynikającymi z operacji wojskowych. Obecność wśród ludności cywilnej pojedynczych osób nie odpowiadających określeniu osoby cywilnej nie pozbawia tej ludności jej cywilnego charakteru. Aby ta ochrona była skuteczna należy przestrzegać przepisów prawa międzynarodowego (IV KG z 1949r. i PD I cz. IV Ludność cywilna). Ta kategoria osób nie może być przedmiotem ataków i represaliów. Zabronione są także akty i groźby przemocy, których głównym celem jest zastraszenie ludności cywilnej (art. 51 ust. 2).

Natomiast osoby cywilne, które uczestniczą bezpośrednio w działaniach zbrojnych, nie korzystają z ochrony określonej przepisami prawa humanitarnego, przez czas trwania takiego uczestnictwa.

Należy podkreślić, że obecność lub przemieszczanie się osób cywilnych nie powinny być wykorzystywane do ochrony przed operacjami wojskowymi pewnych punktów lub pewnych stref, zwłaszcza do prób ochrony celów wojskowych przed atakami albo do maskowania, ułatwienia lub utrudnienia operacji wojskowych. Strony konfliktu powinny unikać takich sytuacji, aby ruch ludności cywilnej kierować w stronę celów wojskowych tak, by stanowiło to próbę ochrony tych celów przed atakami lub osłaniania operacji wojskowych (art. 51 ust. 7).

Należy jednak pamiętać, że powyższe postanowienia nie zwalniają strony konfliktu do przedsięwzięcia środków ostrożności w czasie prowadzenia operacji wojskowych (art. 58).

Zabronione jest stosowanie przeciwko osobom cywilnym głodu jako metody prowadzenia wojny. W związku z tym nie wolno atakować, niszczyć, zabierać lub czynić nieużytecznymi dóbr

niezbędnych dla przetrwania ludności cywilnej, takich jak środki żywnościowe i obszary rolnicze, które je wytwarzają. Nie wolno także niszczyć urządzeń nawadniających w tym celu, aby uniemożliwić ludności cywilnej lub stronie przeciwnej korzystanie z nich. Dobra takie nie powinny być przedmiotem represaliów.

Zakazy jednak nie obowiązują, jeżeli wymienione dobra są używane przez stronę przeciwną wyłącznie do utrzymywania członków sił zbrojnych albo do bezpośredniego wsparcia działania wojskowego. Jednak i w tym wypadku obowiązuje zasada, że działania takie nie mogą doprowadzić do głodu miejscową ludność i zmuszać ją do przemieszczania się (art. 54 ust. 1-4). Należy podkreślić, że ust. 5 art. 54 dopuszcza jednostronne złamanie powyższych postanowień przez stronę broniącą własnego terytorium, jeśli przemawia za tym interes tej strony i stanowcza konieczność wojskowa tego wymaga.

VI. Dziennikarze

Osobami cywilnymi w myśl art. 79 PD I są także dziennikarze, którzy spełniają niebezpieczne misje zawodowe w strefach konfliktu zbrojnego. Są oni chronieni postanowieniami prawa humanitarnego, pod warunkiem niepodejmowania żadnego działania, które byłoby sprzeczne z ich statusem osób cywilnych. Tacy dziennikarze jako osoby cywilne, nie stają się jeńcami wojennymi w razie pojmania przez walczące wojska.

Jeżeli dziennikarze są korespondentami wojennymi mają status niekombatantów towarzyszących siłom zbrojnym na mocy art. 4A ust. 4 III KG. Odnosi się to do dziennikarzy, którzy korzystają z umundurowania wojskowego i w razie ujęcia przez nieprzyjaciela stają się jeńcami. Takie rozwiązanie istniało również w art. 81 Konwencji genewskiej z 1929r. i art. 13 RH z 1907r. O statusie dziennikarza dodatkowo może poświadczyć karta tożsamości wystawiona przez rząd państwa, którego dziennikarz jest obywatelem albo na którego terytorium ulokowana jest redakcja zatrudniająca go (art. 79 ust. 3 PD I).

VII. Ochrona ludności w czasie konfliktu międzynarodowego

W czasie konfliktu międzynarodowego na mocy PD II ludność cywilna i osoby cywilne korzystają z ogólnej ochrony przed niebezpieczeństwami wynikającymi z operacji wojskowych. Jednak przepisy PD II w tej materii są dość nieliczne i nie są tak rozbudowane jak w części IV PD I. Artykuł 13 mówi nam o tym, że ludność cywilna jako taka i osoby cywilne, nie mogą być przedmiotem ataków. Ponadto są zabronione akty lub groźby przemocy, których głównym celem jest zastraszenie ludności. Warto jednak wskazać, na ust. 3 wspomnianego art., który stwierdza, że "osoby cywilne, jeżeli biorą bezpośredni udział w działaniach zbrojnych, nie korzystają z ochrony nakazanej przez niniejszy artykuł przez czas takiego udziału". Ochrona ludności cywilnej na mocy przepisów PD II jest zdecydowanie słabsza niż w konflikcie międzynarodowym.

VIII. Osoby i obiekty podlegające szczególnej ochronie

Na mocy przepisów prawa humanitarnego szczególną ochroną objęte są wojskowa i cywilna służba medyczna oraz wojskowy i cywilny personel duchowny. Zadania tych osób, muszą być wykonywane niezależnie od aktualnych lub możliwych operacji wojskowych. Status medyczny lub duchowny odnośnych osób lub obiektów pozbawia te osoby lub obiekty statusu kombatanta lub obiektu wojskowego. Nie będąc kombatantami członkowie wojskowego personelu medycznego i duchownego, nie stają się jeńcami wojennymi, gdy zostaną ujęci przez nieprzyjaciela. Do uchwalenia Protokołów dodatkowych w 1977r. utrzymywały się znaczne różnice w sytuacji prawnej wojskowego personelu medycznego i jego cywilnego odpowiednika. Personel wojskowy był objęty prawną ochroną już od 1864r. (pierwsza konwencja czerwono krzyżowa). Przepisy Protokołów dodatkowych zrównują status prawny cywilnego personelu medycznego z personelem wojskowym. Cywilne zakłady medyczne i środki transportu medycznego muszą spełniać jeden z następujących wymogów: a) należeć do strony wojującej; b) być uznane i upoważnione przez właściwą władzę strony wojującej; c) być oddane do dyspozycji strony wojującej z upoważnieniem zainteresowanych stron.

W myśl postanowień przepisów prawa humanitarnego cywilne i wojskowe jednostki medyczne mają obowiązek wzajemnie współpracować, a władze wojskowe zazwyczaj sprawują kierownictwo lub przynajmniej nadzór nad cywilnymi jednostkami medycznymi. Cywilny personel medyczny, zakłady i środki transportu mogą zajmować się zarówno wojskowymi, jak i cywilnymi rannymi, chorymi i rozbitkami. Jednak cywilny lub wojskowy status odnośnych osób i obiektów pozostaje nie zmieniony.

Szczególna ochrona przyznana przez prawo humanitarne personelowi medycznemu dotyczy tylko osób, które są zatrudnione przez stronę konfliktu, tzn. przez państwo, lub inny podmiot prawa międzynarodowego. Prawo międzynarodowe nie chroni natomiast instytucje medyczne i osoby, które nie mają upoważnienia od swoich władz do działalności humanitarnej na rzecz ofiar wojny. Działające bez upoważnienia władz niepaństwowej instytucje, organizacje humanitarne korzystają z ogólnej ochrony prawnej przysługującej ludności cywilnej (IV KG), tj. nie mogą one być przedmiotem zbrojnych ataków lub innych dolegliwości nieusprawiedliwionych koniecznością wojenną.

Personel medyczny może być zaangażowany na stałe lub czasowo. Personel stały to taki, który jest zatrudniony wyłącznie w służbie medycznej, rozumianej jako zbieranie, transport i leczenie rannych i chorych oraz innych osób potrzebujących pomocy medycznej, a także zapobieganie chorobom. Personel czasowy to osoby, wojskowe lub cywilne, które pełnią obowiązki przez okres ograniczony. W okresie wykonywania czynności medycznych na polu walki, personel czasowy ma takie samo prawo do ochrony i poszanowania jak personel stały. [\[5\]](#) Członkowie czasowego personelu wojskowego są kombatantami i z mocy prawa w przypadku ujęcia przez przeciwnika przysługuje im status jeńców wojennych. Personel czasowy nie może wykonywać innych zadań niż zadania medyczne. Naruszenie tego zakazu może być potraktowane przez stronę przeciwną jako pogwałcenie praw i zwyczajów wojennych.

Kapelanom wojskowym przydzielonym do sił zbrojnych przysługuje szczególna ochrona wynikająca z przepisów prawa wojennego. Prawo humanitarne przyznaje taki sam status wojskowemu i cywilnemu personelowi duchownemu. Personel duchowny oznacza osoby wojskowe lub cywilne, które poświęcają się wyłącznie swej działalności duszpasterskiej i są przydzielone do: sił zbrojnych, cywilnej służby medycznej, obrony cywilnej.

Służba na rzecz rannych i chorych jest nie tylko obowiązkiem ale i uprawnieniem personelu medycznego i duchownego. Bez względu na okoliczności nikt nie może być karany za działalność o charakterze medycznym zgodną z zasadami etyki lekarskiej.

IX. Szczególna ochrona dóbr kulturalnych i obiektów kultu religijnego.

Na mocy art. 53 PD I obowiązuje szczególna ochrona dóbr kulturalnych i obiektów kultu religijnego. Artykuł ten całkowicie zakazuje:

a) dokonywania jakichkolwiek aktów wrogich skierowanych przeciwko budowłom historycznym, dziełom sztuki lub miejscom kultu religijnego, które stanowią dziedzictwo kulturalne lub duchowe narodów;

b) używania takich dóbr dla wsparcia wysiłku wojskowego;

c) czynienie z takich dóbr przedmiotu represalii.

Tak więc budowle historyczne, dzieła sztuki, miejsca kultu religijnego, które stanowią kulturalne lub duchowe dziedzictwo narodów nie mogą być przedmiotem działań zbrojnych ani wykorzystywane do wspierania wysiłku wojskowego. Dobra takie nie mogą być przedmiotem represaliów. Korzystają one z pełnej ochrony. Ich wartość jest na tyle zrozumiała, że nie wymaga specjalnej identyfikacji. [\[6\]](#)

Zakaz wynikający z art. 53 PD I jest kategoryczny. Zabrania on wykorzystywania wymienionych obiektów do celów wojskowych. Nie można także pozbawić ich przysługującej im ochrony, w odróżnieniu od ochrony obiektów oznakowanych na mocy KH z 1954r. Tak kategoryczny zakaz - jak podkreśla M. Flemming - nie ma zastosowania do obiektów służby zdrowia, które mogą być wykorzystywane do celów wojskowych, z pewnymi zastrzeżeniami i po usunięciu znaków ochronnych [\[7\]](#)

X. Ochrona środowiska naturalnego

Podczas działań wojennych należy troszczyć się o ochronę środowiska naturalnego przed rozległymi, długotrwałymi i poważnymi następstwami. Ochrona obejmuje zakaz stosowania metod lub środków walki, które zmierzają albo które mogą zmierzać do wywołania takich szkód w środowisku naturalnym i przez to zagrażać zdrowiu lub przetrwaniu ludności (art. 55). Zabronione są także ataki przeciwko środowisku naturalnemu z tytułu represaliów .

Ochrona środowiska naturalnego w czasie działań zbrojnych doprecyzowana jest w następujących konwencjach międzynarodowych:

a) w Konwencji z 18 maja 1977r. o zakazie używania technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach militarnych lub innych wrogich celach.

Zgodnie z art. II określenie "techniczne środki oddziaływania na środowisko oznacza każdy środek mający na celu - przez rozmyślne kierowanie procesami naturalnymi - dokonywanie zmian w dynamice, składzie lub strukturze ziemi, włączając w to biosferę, litosferę, hydrosferę i atmosferę lub przestrzeń kosmiczną;

b) artykuł 35 ust. 3 PD I, który głosi:

" Zabronione jest stosowanie metod i środków prowadzenia wojny, których celem jest wywoływanie rozległych, długotrwałych i poważnych szkód w środowisku naturalnym lub po których można oczekiwać, że takie szkody wywołają". Ta zasada określa zachowanie się wojujących i ma ona znaczenie podstawowe, przy formułowaniu zakazów i ograniczeń w prowadzeniu działań zbrojnych [\[8\]](#) ;

c) protokół III w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia broni zapalających załączony do Konwencji z 10 października 1980r. o zakazie(...). Protokół w art. 2 ust. 4 zakazuje czynienia przedmiotem ataku za pomocą broni zapalających lasów i innej roślinności, chyba że te

składniki środowiska naturalnego są wykorzystywane do ukrycia lub maskowania żołnierzy albo obiektów wojskowych lub same stanowią obiekty wojskowe.

XI. Ochrona budowli i urządzeń zawierających niebezpieczne siły

Zapis art. 56 mówiący o budowlach i urządzeniach zawierających niebezpieczne siły oznacza, że są to zapory, groble i elektrownie jądrowe, których zaatakowanie może spowodować wyzwolenie niebezpiecznych sił i w następstwie wywołać poważne straty wśród ludności cywilnej. Obiekty te zgodnie z postanowieniami wymienionego art. nie mogą być przedmiotem ataku nawet gdyby stanowiły cele wojskowe [\[9\]](#) . W stosunku do takich budowli zabronione są oczywiście ataki celem represaliów.

Szczególna ochrona przed atakami przyznana budowlom i urządzeniom zawierającym niebezpieczne siły może być cofnięta. Artykuł 56 ust. 2 przewiduje ustanie szczególnej ochrony przed atakami jedynie wtedy gdy wymienione obiekty są używane do regularnego i bezpośredniego wsparcia operacji wojskowych i gdy takie ataki są jedynym możliwym środkiem mogącym spowodować ustanie takiego wsparcia.

Aby zapobiec atakom na zapory, groble i elektrownie jądrowe strony konfliktu powinny dążyć do nie rozmieszczania celów wojskowych w pobliżu tych obiektów. Dopuszczalne jest jedynie rozmieszczenie urządzeń wojskowych mających jako jedyny cel obronę chronionych obiektów. Urządzenia te nie powinny być celem ataków, pod warunkiem że nie są użytkowane w toku

działań zbrojnych do celów innych niż działania obronne. Działania obronne można prowadzić w odpowiedzi na ataki przeciwko chronionym obiektom. Uzbrojenie takich obiektów powinno ograniczać się do broni defensywnej, której zadaniem jest odpieranie działań nieprzyjacielskich przeciwko chronionym budowlom.

XII. Strefy i miejscowości pod szczególną ochroną.

Strefa lub miejscowość sanitarna oznacza obszar odpowiednio zorganizowany, aby mógł ochraniać rannych i chorych przed skutkami działań zbrojnych.

Strefy i miejscowości sanitarne można tworzyć na podstawie

art. 23 I KG z 1949r.

Tworzy się je już w czasie pokoju, jak również po rozpoczęciu działań wojennych na swym własnym terytorium, a w razie potrzeby i na terytoriach okupowanych. Strefy takie powstają na podstawie zawieranych układów pomiędzy stronami konfliktu. Mają być tak zorganizowane, aby mogły chronić przed skutkami działań wojennych rannych, chorych, jak również personel, któremu powierzono organizację i zarząd tymi strefami oraz zapewnić leczenie przebywających tam osób [\[10\]](#)

Strefy i miejscowości sanitarne tworzone na podstawie art. 14 IV KG z 1949r.

Tworzy się już w czasie pokoju, jak również po rozpoczęciu działań wojennych na swym własnym terytorium, a w razie potrzeby i na terytoriach okupowanych. Strefy takie powstają na podstawie zawieranych układów pomiędzy stronami konfliktu. Mają być tak zorganizowane, aby mogły chronić przed skutkami wojny rannych i chorych, kaleki, starców i dzieci w wieku poniżej lat 15, kobiety ciężarne i matki dzieci poniżej lat 7 [\[11\]](#) .

Strefy zneutralizowane

Tworzy się na czas bezpośredniego zagrożenia działaniami zbrojnymi na podstawie art. 15 IV KG z 1949r. , mają one charakter prowizoryczny, tymczasowy.

Strona konfliktu może zaproponować drugiej stronie bezpośrednio bądź za pośrednictwem państwa neutralnego lub organizacji humanitarnej utworzenie strefy zneutralizowanej, w celu ochrony przed niebezpieczeństwem walk następujących osób: rannych i chorych, walczących lub nie walczących, osób cywilnych, nie biorących udziału w działaniach wojennych i nie wykonujących żadnych prac o charakterze wojskowym podczas swego pobytu w tych strefach. Układ o utworzeniu strefy zawiera się na piśmie. Układ ustala początek i czas trwania strefy zneutralizowanej.

Miasta otwarte

Strona konfliktu ogłasza, że nie będzie broniła określonego miasta i wycofa z niego oddziały oraz sprzęt wojskowy. Strona przeciwna zobowiązana jest uszanować taką decyzję i odstąpić od planowanego ataku. Po zajęciu takiego miasta przez nieprzyjaciela traci ono swój szczególny status. Instytucja miast otwartych nie została unormowana w przepisach prawa wojennego. Ma ona umocowanie w normach prawa zwyczajowego. W czasie II wojny światowej instytucję "miast otwartych" zastosowano dwukrotnie, w 1940r. co do Paryża i w 1944r. przez władze niemieckie co do Rzymu [\[12\]](#).

Miejscowości niebronione

Tworzy się na podstawie art. 59 PD I z 1977r. Instytucja ta nawiązuje do "miast otwartych". Władze strony wojującej mogą ogłosić, że określona miejscowość, leżąca wewnątrz lub w pobliżu strefy objętej walkami nie jest broniona. Taka miejscowość musi odpowiadać warunkom określonym w art. 59 PD I:

- wszyscy kombatanci, jak również broń i ruchomy materiał wojskowy, powinni być usunięci. Natomiast stałe urządzenia i obiekty wojskowe nie mogą być wykorzystywane przeciwko nieprzyjacielowi.

- władze i ludność cywilna nie mogą działać na szkodę nieprzyjaciela oraz podejmować innej działalności dla wsparcia operacji wojsk własnych.

W takiej miejscowości mogą pozostać osoby chronione przez KG i PD I oraz policja, pozostawiona wyłącznie do utrzymania porządku publicznego. Oświadczenie o ogłoszeniu miejscowości niebronionej powinno być skierowane do strony przeciwnej. Oświadczenie ma określić dokładnie granice miejscowości niebronionej. Strona konfliktu otrzymująca takie oświadczenie powinna potwierdzić jego odbiór i potraktować taką strefę zgodnie z propozycją. Natomiast jeśli uzna, że warunki przewidziane w art. 59 ust. 2 nie zostały spełnione, powinna

powiadomić o tym drugą stronę, co jest jednoznaczne, że nie uznaje danej strefy za niebronioną.

Warto zaznaczyć, że strony konfliktu mogą porozumiewać się co do tworzenia miejscowości niebronionych, nawet gdy miejscowości te nie spełniają warunków określonych w art. 59 ust. 2 PD I. Granice miejscowości niebronionej winny w miarę możliwości być oznaczone specjalnymi znakami. Mogą to być białe flagi, z poprzecznym dobrze widocznym czerwonym pasem. Znaki powinny być umieszczone w miejscach, gdzie byłyby wyraźnie widoczne, zwłaszcza na obwodzie i granicach miejscowości oraz na głównych drogach. Warto zaznaczyć, że porozumienie może zawierać formy kontroli miejscowości niebronionych, jeśli państwa-strony, widzą taką konieczność.

Strefy zdemilitaryzowane

Tworzy się w drodze porozumienia między stronami konfliktu międzynarodowego na podstawie art. 60 PD I. Porozumienia takie mogą być zawierane już w czasie pokoju. Forma porozumienia może być zawarta, nawet w formie ustnej - bezpośrednio lub za pośrednictwem mocarstwa opiekuńczego, albo organizacji humanitarnej. Porozumienie powinno określić dokładnie granice strefy oraz formy jej kontroli, jeśli zaistnieje taka konieczność. Strefa zdemilitaryzowana powinna spełniać takie same warunki (określone w art. 59 ust. 2) jak miejscowości niebronione.

Strefy chronione przez ONZ – strefy bezpieczeństwa. Powstają na podstawie uchwały Rady Bezpieczeństwa ONZ [\[13\]](#) .

[1] Warto zaznaczyć, że w myśl przepisów art. 2 IX KH z 1907r. celami wojskowymi są: zakłady wojskowe lub morskie, składy broni lub sprzętu wojskowego, warsztaty i instalacje mogące być użyte dla potrzeb floty lub armii nieprzyjacielskiej oraz okręty wojenne, znajdujące się w porcie.

[2] Na podstawie T. Leśko, Międzynarodowe ograniczenia..., s. 130-140.

[3] O samoobronie i konieczności wojennej jest mowa w niniejszym opracowaniu.

[4] Represalia są obecnie prawnie dozwolone jedynie na polu walki i wobec potencjału wojskowego nieprzyjaciela. Zob. R. Bierzanek, Represalia wojenne jako środek zapewniający przestrzeganie prawa międzynarodowego, "Polska i Świat", Poznań 1978, T. Leśko, Międzynarodowe ..., s. 144-145; M. Flemming, Represalia jako instytucja prawa wojennego, WPP 1996, nr 2.

[5] Zob. M., Flemming, Służby medyczne w czasie konfliktu zbrojnego w świetle prawa międzynarodowego, MON, Warszawa 1992, s. 11-12.

[6] F. de Mulinen, op. cit., s. 46.

[7] M. Flemming, J. Wojciechowska, op. cit., s. 112.

[8] T. Leśko, Międzynarodowe ograniczenia ..., s. 223.

[9] Natomiast cele wojskowe znajdujące się na takich budowlach lub urządzeniach albo w ich pobliżu nie powinny być także przedmiotem ataków, jeżeli spowodowałyby to straty o jakich mowa w art. 56. PD I.

[10] Projekt układu w sprawie stref i miejscowości sanitarnych i bezpieczeństwa zawiera załącznik I do I KG z 1949r.

[11] Projekt układu w sprawie stref i miejscowości sanitarnych i bezpieczeństwa zawiera załącznik I do IV KG z 1949r.

[12] M. Flemming, J. Wojciechowska, Zbrodnie wojenne. Przesłpstwa przeciwko pokojowi, państwu i obronności, C. H. Beck, Warszawa 1999, s. 72.

[13] Jest to oddzielny temat, który może być przedmiotem odrębnych rozważań.